

Iwona Nowakowska-Kempna
Akademia Ignatianum w Krakowie

Nauczycielski dialog z wartościami

Teacher's Dialogue with the Values

„Wartości są podstawą, która nie tylko decyduje o życiu, ale także określa linie postępowania i strategii, które budują życie w społeczeństwie. Nie można oddzielić od siebie wartości osobistych wartości społecznych”.

Jan Paweł II¹

Nauczyciel funkcjonuje w świecie wartości

Każde wejście do szkoły oznacza dla nauczyciela przyjęcie określonych strategii grzeczności², zachowań ujawniających osobistą kulturę, takt, zrozumienie, życzliwość wobec uczniów i wszystkich pracowników szkoły³. Proces dydaktyczny łączy się z jednej strony z wartościami poznania i wiedzy⁴, w tym poznania istniejącego stanu rzeczy – wiedzy z danego przedmiotu, praw i prawidłowości fizyki, chemii i matematyki, z drugiej strony, z wartościami humanistycznymi realizowanymi w kontakcie z uczniami – sympatii, ale i sprawiedliwości, nakierowania na piękno i kulturę. Jeśli wziąć pod uwagę, że nauczyciel obejmuje refleksją sprawy ważne, nadające sens ludzkiemu życiu, i próbuje przekazać istotne uwagi w tym względzie,

¹ Jan Paweł II, *Orędzie na XVII Światowy Dzień i Pokoju*, [w:] *Wy jesteście moją nadzieją. Wybór wypowiedzi Ojca św. Jana Pawła do młodzieży*, Warszawa 1991, s.144.

² Por. H.P. Grice, *Logika i konwersacja*, (tłum.) J. Wajszczuk, „Przegląd Humanistyczny” (1997)6, s. 85-99.

³ Por. *Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne, Język a kultura*, red. J. Puzynina, J. Bartumiński, t. 2, Wrocław 1991.

⁴ E. Borowiecka, *Komentarz do projektu listy haseł słownika aksjologicznego*, [w:] *Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne*, dz. cyt., s. 211-217.

dostosowane do wieku ucznia, otrzymujemy przegląd wartości, przyjmujący postać hierarchii wartości, uwzględniającej również eschatologię. Hierarchię taką zaproponował Max Scheler⁵, pisząc o:

1. wartościach tego, co święte;
2. wartościach duchowych:
 - a. wartościach czystego poznania prawdy,
 - b. wartościach tego, co sprawiedliwe,
 - c. wartościach tego, piękne (co uzupełnia Ewa Borowiecka, podkreślając: „wartości czysto estetyczne; pochodne wobec wartości duchowych są wartości kulturowe [np. dzieła sztuki, instytucje naukowe]),⁶
2. wartościach witalnych;
3. wartościach hedonistycznych (wartościach tego, co przyjemne).

Wśród wartości związanych z nauką E. Borowiecka⁷ wymienia: cywilizację, język, wiedzę, naukę, technikę, religię, moralność, ideologię, politykę i sztukę. Trzeba by tutaj dodać wartości poznania, eksperymentu, kreatywności i twórczości, tak ważne w szkole w procesie dydaktycznym⁸. Zarazem połączenie wszystkich rodzajów wartości: eschatologicznych, duchowych, estetycznych, witalnych i hedonistycznych w świadomości, refleksji i procesie wychowawczo-edukacyjnym prowadzonym przez nauczyciela zapewnia uczniom nie tylko poczucie bezpieczeństwa⁹, ale też stwarza warunki do samoakceptacji w atmosferze życzliwości i sympatii oraz wymagań i odpowiedzialności. Wyznaczając profile odpowiedzialności (na bazie badań ankietowych), Piotr Brzozowski¹⁰ wymienia przymioty do niej się odnoszące: dobry, prawdziwy, godny szacunku, mądry, ważny, zamierzony, kontrolowany, sensowny. Jeśli przypomniemy sobie kanoniczne znaczenie pojęcia odpowiedzialność jako „konieczność ponoszenia konsekwencji swojego lub czyjegoś postępowania, zachowania, wynikająca z przekonania wewnętrznego lub nakazu prawnego; świadomość tej konieczności”¹¹ oraz pojęcia odpowiedni: „spełniający wymagane warunki, zgony z celem, z przeznaczeniem, najlepiej się do czegoś nadający; właściwy, stosowny”¹², to przymioty: dobry, prawdziwy, godny szacunku i mądry odnoszą się *ipso facto* do postawy nauczyciela, dodajmy – odpowiedzialnego nauczyciela. Cechy: ważny, za-

⁵ M. Scheler, *Der Formalismus in der Ethik und die Wertethik*, Halle 1927.

⁶ E. Borowiecka, *Komentarz do projektu listy haseł słownika aksjologicznego*, dz. cyt., s. 214-215, tu: 215.

⁷ Tamże, s. 209

⁸ Por. A. Sajdak, *Edukacja kreatywna*, Kraków 2008; K.J. Smith, *Pedagogika twórczości*, Gdańsk 2007; E. Nęcka, *Psychologia twórczości*, Gdańsk 2001.

⁹ A. Maslow, *Motywacja i osobowość*, (tłum.) P. Sawicka, Warszawa 1995.

¹⁰ P. Brzozowski, *Relacje między wartościami w świetle badań dyferencjałem semantycznym [w:] Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne*, dz. cyt., s. 235-256, tutaj s. 238.

¹¹ *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, Warszawa 1996, s. 662.

¹² Tamże.

mierzony, kontrolowany i sensowny wskazują natomiast na istotne cechy procesu dydaktycznego i stanowią wyznaczniki właściwej edukacji, czynności zamierzonej, kontrolowanej i sensownej, wybierającej świadomie ważne poznawczo i aksjologicznie fakty do rozważań dydaktycznych, dociekań ucznia i kreowania postaw twórczych wobec wiedzy.

Rozumienie wartości

Jadwiga Puzynina uznaje wartość za coś dobrego i pisze, że x jest wartością: „x jest tym co (ludzie w ogóle, grupa ludzka i) nadawca (odczuwa ją) jako dobre i uznaje (ją) za dobre”¹³, przy czym autorka podkreśla, że wyrażamy w ten sposób sąd wartościujący, któremu zwykle towarzyszy lub może towarzyszyć jakieś uczucie, co znajduje swój wyraz w formule eksplikatywnej: x odczuwa (ją) jako dobre¹⁴. Władysław Tatarkiewicz przyjmuje rozróżnienie wartości od dobra, przy czym proponuje przyjąć pojęcie wartość na oznaczenie własności, natomiast przez dobro rozumie rzecz posiadającą tę własność¹⁵. Upoważnia to do sformułowań: „mieć wartość (coś ma wartość) i być dobrem (coś jest dobrem)”¹⁶. Roman Ingarden definiuje wartość jako „ten zespół momentów, które występują na pewnym dobru, sprawiają iż ono nie jest po prostu jakąś rzeczą tylko, lecz że jest właśnie dobrem”¹⁷. Jednakże, jak podkreśla Ewa Borowiecka, obu tych terminów używa się zwykle zamiennie¹⁸, w rozmowie o wartościach występują dobra, traktowane również jako wartości, na przykład szczęście, zdrowie, bogactwo, a także byty neutralne, rzeczy i zjawiska traktowane jako dobra, a w rezultacie – wartości, takie jak myśl, rozum, uczucie, państwowa władza, praca, rodzina, nauka, technika, sztuka. W. Tatarkiewicz zauważa również interesujące zjawisko psychologiczne, iż pewne byty, rzeczy i zjawiska stają się dla określonych środowisk, w różnym czasie i przestrzeni wartościami, i to „wartościami szczególnie doniosłymi”, które uważa za zbiorniki dóbr magazynujące dobra w stanie potencjalnym, aby – gdy znajdą się odpowiednie chęci, środki i warunki – umożliwić ich realizowanie¹⁹. Autor wskazuje na rodzinę, naukę, sztukę itp. jako takie właśnie zbiorniki dóbr²⁰.

¹³ J. Puzynina, *Jak pracować nad językiem wartości?*, [w:] *Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne*, dz. cyt., s. 130.

¹⁴ Tamże, s. 131.

¹⁵ W. Tatarkiewicz, *Pojęcie własności*, [w:] tegoż, *Parerga*, Warszawa 1978, s. 62.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ R. Ingarden, *Czego nie wiemy o wartościach*, [w:] tegoż, *Studia z estetyki*, Warszawa 1970, s. 236.

¹⁸ E. Borowiecka, *Komentarz do listy haseł słownika aksjologicznego*, [w:] *Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne*, dz. cyt., s. 211.

¹⁹ W. Tatarkiewicz, *Obrachunki i nakazy, uczciwość i dobroć*, [w:] tegoż, *Droga do filozofii*, Warszawa 1971, s. 298

²⁰ Tamże.

Analiza wyników badań własnych

Aby lepiej przyjrzeć się wartościom jako istotnym faktorom ludzkiego życia i organizatorom naszych działań, perspektywicznie wytyczającym przyszłość, przeprowadziłam ankietę wśród 25 doktorantów Studium Doktoranckiego Akademii Ignatianum w Krakowie, prosząc ich o wypełnienie rozważań na temat wartości. Ankieta była złożona z sześciu pytań o charakterze otwartym. W metryczce pytałam o płeć, rodzaj pracy (szkoła, instytucje oświatowe, w tym – policyjne), staż pracy: do 10 lat i powyżej 10 lat wskazywał pośrednio na wiek ankietowanego. W ankiecie wzięło udział 8 mężczyzn i 17 kobiet, co odzwierciedla strukturę studium.

Problem 1: rozumienie wartości

Pytanie ankietowe 1: Jak Pani/Pan rozumie pojęcie wartości?

W odpowiedzi ankietowani najczęściej pozostawiają puste miejsce dla kategorii (*genus proximum*), w której należy umieścić WARTOŚĆ, zastępując ją zaimkiem nieokreślonym coś, natomiast w *differentia specifica* piszą: coś ważnego, co nadaje znaczenia przedmiotom, zasadom, normom, właściwa droga, wytyczony kierunek postępowania determinujący nasze życie, ma wpływ na funkcjonowanie w społeczeństwie. Zdarzają się również definicje „książkowe”, typu: jest to kategoria sfery konstytutywnej dla wyborów życiowych. Wartość jest obszarem życia, do którego zmierzam, w którym widzę sens i który stawiam jako cel realizacji działań (mężczyzna, instytucje oświatowe, staż powyżej 10 lat) oraz całościowe: wartość jest dla mnie wyrazem przynależności do zasad, którymi się kieruję w życiu. Jest to w pewnym sensie „dekalog zasad” (kobieta, nauczycielka staż pracy do 10 lat), a także: to, co mamy w sercu i czym się kierujemy w życiu (kobieta, nauczycielka, powyżej 10 lat stażu pracy).

Problem 2: wartości ważne w życiu człowieka

Pytanie ankietowe 2: Jakie wartości są ważne w życiu dla Pani/Pana?

Pytanie ankietowe 3: Proszę usystematyzować od 1 do 12 hierarchię wartości i ponumerować ją.

W obu tych pytaniach chodziło w istocie o to samo, a mianowicie o hierarchię najważniejszych wartości dla ankietowanych. Wartości te wypisywali sami bądź hierarchizowali spośród 12 wskazanych. Przegląd poglądów odzwierciedla poniższa tabela.

Tabela 1

Wartości ważne w życiu człowieka wskazane przez doktorantki według proponowanych przez nie hierarchii

Wartości	Zajmowana pozycja w hierarchii wskazań											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Bóg	8	3	2	–	–	2	–	1	–	1	–	–
Honor	–	–	–	1	4	1	5	2	2	2	–	–
Miłość	5	10	12	–	–	–	–	1	–	–	–	–
Ojczyzna	–	–	–	2	1	2	7	1	2	2	–	–
Rodzina	6	6	5	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Człowiek	–	3	2	5	2	–	2	3	–	–	–	–
Wolność	–	2	2	1	2	3	1	–	4	–	2	–
Prawda	1	1	4	1	2	4	2	1	2	–	–	–
Asertywność	–	–	–	–	–	–	2	1	2	3	4	5
Kreatywność	–	–	–	–	–	–	–	1	–	6	3	7
Praca	–	–	1	2	3	1	2	4	3	–	–	1
Chleb	–	1	–	3	4	1	1	1	4	2	–	–

Źródło: badania własne

Tabela 2

Wartości ważne w życiu człowieka wskazane przez doktorantów według proponowanych przez nich hierarchii

Wartości	Zajmowana pozycja w hierarchii wskazań											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Bóg	5	–	1	–	–	–	–	–	–	–	1	–
Honor	–	2	–	–	2	2	1	–	–	–	–	–
Miłość	–	2	3	–	–	1	1	–	–	–	–	–
Ojczyzna	–	–	1	2	1	1	1	–	–	–	–	1
Rodzina	1	2	2	1	1	–	–	–	–	–	–	–
Człowiek	1	1	1	3	1	–	–	–	–	–	–	–
Wolność	–	1	–	–	1	1	2	1	1	–	–	–
Prawda	–	1	–	–	2	1	1	1	–	1	–	–
Asertywność	–	–	–	1	–	–	–	–	–	3	3	–
Kreatywność	–	–	1	–	–	–	–	–	–	2	1	3
Praca	–	–	–	–	–	–	1	2	4	–	–	–
Chleb	–	–	–	–	–	1	–	3	2	1	–	–

Źródło: badania własne

Wśród wartości ważnych w hierarchii doktoranci zaproponowali samodzielnie: Boga – miłość – rodzinę, przyjaźń, życie, zdrowie, dobro, tradycję, małżeństwo. Na kolejnych pozycjach znalazły się wartości moralne²¹: uczciwość, rzetelność, sprawiedliwość, a także prawda, akceptacja, otwartość, bezpieczeństwo, demokracja, rozwój osobisty, pomoc innym ludziom.

Problem 3: pozycja wychowania do wartości w programie wychowawczym i edukacji realizowanej przez Panią/Pana

Pytanie ankietowe 4: Jaką pozycję zajmuje wychowanie do wartości w realizowanym przez Panią/Pana programie wychowawczym i/lub edukacji?

Tak sformułowane pytanie otwiera możliwości odpowiedzi również osobom nieuczącym w szkole, gdyż mogą one program wychowawczy odnieść do swojej rodziny lub do wyobrażeń o przyszłej rodzinie i dzieciach. Ponieważ pytanie miało charakter otwarty i prowokowało do wypowiedzi, doktoranci podkreślali tutaj otwartość i porozumienie jako podstawę relacji międzyludzkich, osobowy charakter tej relacji i etykę zawodową. Zwracali uwagę na istotność przekazu systemu wartości, nazw wartości i sensu ich zakotwiczenia w rzeczywistości pozajęzykowej, w realnym świecie. Wiązali je z tradycją, patriotyzmem i wychowaniem do życia w rodzinie. Zaznaczali związek z rozwojem i ukształtowaniem osobowości wychowanka.

Problem 4: krajobraz kulturowy

Pytanie ankietowe 5: W jaki sposób ukazuje Pani/Pan wychowanek/uczniom krajobraz kulturowy?

To kolejne otwarte pytanie pozwoliło doktorantom: kobietom i mężczyznom powiązać ściśle wartości ze światem kultury. Wiadomo bowiem, że wartości pojawiają się²² w systemie norm i zasad, idei i przekonań, w tradycji, obyczajach, zwyczajach i obrzędach²³ w warstwie symbolicznej – w tym religijnej. Przywołanie krajobrazu kulturowego²⁴ łączy się zarazem z realnym światem, w którym ten krajobraz funkcjonuje, będąc ucieleśnieniem symbolu ziemi ojczystej²⁵. Wiele osób łączyło krajobraz kulturowy wprost z krajobrazem wysublimowanym, skupionym wokół muzeów (5 osób) lub konkretnych obiektów kultury, jak teatr (5 osób). Wycieczki (10 osób) traktowane były jako źródło zetknięcia się z krajobrazem kulturowym. Wskazywano również inne obiekty zapośredniczone kulturowo, jak kino (5 osób), literatura (1 osoba), chór (1 osoba), projekty edukacyjne, imprezy środowiskowe (1 osoba), spektakle w szkole (1 osoba), wystawy (1 osoba). Doktoranci zwrócili uwagę na miejsca związane z historią i tradycją regionu (4 doktorantów) jako źródła krajobrazu kulturowego, a w szkole – na rekonstrukcje historyczne (1 osoba). Zauważyli także wartość zajęć dotyczących regionu (1 osoba). Doktorantka opisała również krajobraz Podhala jako krajobraz kulturowo nasycony i ważny (1 osoba).

²² A. Kłoskowska, *Kultura*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Pojęcia i problemy wiedzy o kulturze*, red. A. Kłoskowska, Wrocław 1991, s. 23-24.

²³ Tamże.

²⁴ M.S. Szczepański, *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych i metodologii badań*, [w:] *Forum architektury krajobrazu. Krajobraz jako wizerunek tożsamości regionalnej (zagrożenia, ochrona, kształtowanie)*, red. J. Rybarkiewicz, Katowice – Jaworze 2001.

²⁵ A. Kłoskowska, *Kultura*, dz. cyt., s. 51.

Problem 5: realizacja programu wychowania do wartości

Pytanie ankietowe 6: W jaki sposób realizuje Pani/Pan w szkole lub instytucji oświatowej program wychowania do wartości?

Doktoranci wskazywali tutaj na ukazywanie wartości w relacjach międzyludzkich (25 osób), wyjścia do instytucji kultury (25 osób), zwiedzanie miejsc kulturowo ważnych (25 osób).

Podsumowanie

W nauczycielskim dialogu z wartościami niezbywalny wydaje się własny przykład – tradycyjna zgodność słów o wartościach z czynami potwierdzającymi spełnianie tychże wartości.

Pytanie 6 o sposób realizacji wychowania do wartości było w istocie swej nastawione na nauczycielski wykład życia według wartości i naukę wartości poprzez przykład własnego życia. Wiele osób nie złożyło takiej deklaracji, trochę wycofując się z dialogu o wartościach. Być może miało na to wpływ małe doświadczenie życiowe lub pedagogiczne. Drugim czynnikiem było zapewne poczucie odpowiedzialności, gdyż służba wartościom poprzez przykład własnego życia jest bardzo trudną deklaracją, pozostającą w świecie ideału, podczas gdy realia życiowe prowadzą czasem na drogi kariery, pogoni za pieniądzem, chciwości, chęci dominacji, panowania i władzy, dalekie od wartości moralnych, społecznych, duchowych. Płynie stąd niechęć do tego typu deklaracji. Jednakże nieśmiało pojawiają się one w nauczycielskim dialogu z wartościami grupy doktorantów, w postaci uwag objętych małym kwantyfikatorem: staram się, ukazuję itp. Deklarację o staraniach, aby dać sobą dobry przykład do naśladowania, złożyły dwie panie ze stażem do 10 lat pracy oraz dwie panie powyżej 10 lat stażu pracy, a także jeden mężczyzna ze stażem do 10 lat pracy. Na polecenie dobrego przykładu różnych osób zwróciło uwagę 5 osób, w tym jedna doktorantka oraz 4 mężczyzn (po 2 z każdej kategorii wiekowej i stażu pracy). Na dobro jako wartość podstawową w programie wychowawczym zwrócił uwagę 1 doktorant (ze stażem do 10 lat pracy), a na ważność rozmów z uczniem na temat wartości – 2 osoby.

Doktorantom łatwiej więc było wskazać wartości, dokonać pewnej ich hierarchizacji, pozostając w sferze opinii, a nie – kategorycznie wyznawanego systemu wartości, niż powiązać trwale świat wartości z własnym życiem i daniem dobrego przykładu uczniom. Być może odpowiedzialność jako niezbywalna wartość, ważna w etyce nauczycielskiej, kazała im potraktować realizację wartości we własnym życiu jako ideał postępowania, a tym samym nie składać deklaracji życia podług wartości.

Bibliografia

- Borowiecka E., *Komentarz do projektu listy haseł słownika aksjologicznego*, [w:] *Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne, Język a kultura*, red. J. Puzynina, J. Bartumiński, t. 2, Wyd. Wiedza o kulturze, Wrocław 1991, s. 211-217.
- Brzozowski P., *Relacje między wartościami w świetle badań dyferencjałem semantycznym*, [w:] *Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne, Język a kultura*, red. J. Puzynina, J. Bartumiński, t. 2, Wyd. Wiedza o kulturze, Wrocław 1991, s. 235-256.
- Grice H.P., *Logika i konwersacja*, (tłum.) J. Wajszczuk, „Przegląd Humanistyczny”, (1997)6, s. 85-99.
- Ingarden R., *Czego nie wiemy o wartościach*, [w:] tegoż, *Studia z estetyki*, t. III, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1970.
- Jan Paweł II, *Oroędzie na XVII Światowy Dzień i Pokoju*, [w:] *Wy jesteście moją nadzieją. Wybór wypowiedzi Ojca Św. Jana Pawła do młodzieży*, PW, Warszawa 1991.
- Kłoskowska A., *Kultura*, [w:] *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Pojęcia i problemy wiedzy o kulturze*, red. A. Kłoskowska, Wyd. Wiedza a Kultura, Wrocław 1991, s. 23-24.
- Łobocki M., *Wychowanie moralne*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1984.
- Maslow A., *Motywacja i osobowość*, (tłum.) P. Sawicka, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1995.
- Nęcka E., *Psychologia twórczości*, Wyd. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2001.
- Puzynina J., *Jak pracować nad językiem wartości?*, [w:] *Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne, Język a kultura*, red. J. Puzynina, J. Bartumiński, t. 2, Wyd. Wiedza o kulturze, Wrocław 1991.
- Sajdak A., *Edukacja kreatywna*, Wyd. WAM, Kraków 2008.
- Scheler M., *Der Formalismus in der Ethik und die Wertethik*, Wyd. UH, Halle 1927.
- Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, Wyd. Wilga, Warszawa 1996.
- Smith K.J., *Pedagogika twórczości*, Wyd. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007.
- Szczepański M.S., *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych i metodologii badań*, [w:] *Forum architektury krajobrazu. Krajobraz jako wizerunek tożsamości regionalnej (zagrożenia, ochrona, kształtowanie)*, red. J. Rybarkiewicz, Fund. Przesz. Dln. Śl, Katowice- Jaworze 2001.
- Tatarkiewicz W., *Obrachunki i nakazy, uczciwość i dobroć*, [w:] tegoż, *Droga do filozofii*, Wyd. PWN Naukowe, Warszawa 1971.

Tatarkiewicz W., *Pojęcie własności*, [w:] tegoż, *Parerga*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1978.

Zagadnienia leksykalne i aksjologiczne, Język a kultura, red. J. Puzyrina, J. Bartumiński, t. 2, Wyd. Wiedza o kulturze, Wrocław 1991.

Streszczenie

O szczególnej roli aksjologii w życiu nauczyciela pisano wiele, jednakże w niektórych tylko pracach zwracano uwagę na niezbywalność przykładu życia według wartości oraz zgodności słów i czynów. Istotę wartości w sposobie bytowania człowieka na ziemi dobrze określił Jan Paweł II, pokreślając, iż nie da się oddzielić od siebie wartości osobistych i społecznych. To ważne twierdzenie będzie towarzyszyło rozważaniom w niniejszym artykule. W ankiecie przeprowadzonej wśród słuchaczy Studium Doktoranckiego Akademii Ignatianum w Krakowie zapytano o rozumienie wartości i poproszono ich o umieszczenie tychże w systemie aksjologicznym. Okazało się to trudnym zadaniem, gdyż natura wartości jako bytów niematerialnych określanych przez obiekty, działania, intencje jest skomplikowana do określenia. W wyniku tego w wypowiedziach pojawiały się wskazania obszaru wartości: coś ważnego oraz ujęcia metaforyczne. Trudno także było namówić doktorantów do deklaracji życia według wartości.

W artykule przypomniano fundamentalną tezę, iż nauczyciel działa w świecie wartości. Stanowią one najważniejszy wymiar wychowania i edukacji. Wartości moralne i poznawcze wyznaczają proces wychowawczy i o nim decydują. Wartości i utożsamiane z nim dobra charakteryzują W. Tatarkiewicz, R. Ingarden, E. Borowiecka, a hierarchię wartości wraz z ich podziałem podaje M. Scheler. Analiza wartości, przyjęta za autorami, służy dalej nauczycielskiej refleksji. Na temat wartości w pracy wychowawczej i edukacyjnej wypowiadają się doktoranci Akademii Ignatianum (25 osób). Proponują w ankiecie wartości ważne w ich życiu, porządek i hierarchię wartości, ich miejsce, rolę i funkcję w programie „wychowania do wartości”.

Słowa kluczowe: wartość, dobro, hierarchia wartości, proces wychowawczy, edukacja, wychowanie do wartości.

Teacher's Dialogue with the Values

Summary

78 Much has been written about the special role of axiology in the life of teachers, but only certain works draw attention to the non-transferability

of instances of living in accordance with one's values – of maintaining consistency between word and deed. The essence of the human mode of existence on earth was well described by John Paul II, who stressed that it is impossible to make a separation between personal and social values. This important theorem will guide the considerations pursued in this article. In a survey of students of Doctoral Studies at the Ignatianum Academy in Cracow, we asked about their understanding of values. We also asked them to place these values in an axiological system. This proved to be a difficult task, because determining the nature of the positive value assigned to phenomena defined by the objects, actions and intentions that form their basis is a complicated matter. As a result, the students' statements appeared to indicate a range of values: some important things, but also some recognized as important in a less than wholly literal way. It is also difficult to persuade graduate students to live according to their own declarations regarding their values.

In the ensuing article we invoke a fundamental thesis to the effect that the teacher acts in the world of values. These values account for the most important dimension of upbringing and education. Moral and cognitive merits determine the pedagogical process, informing our decisions about how to pursue it. The values and merits that show up here have been described by W. Tatarkiewicz, R. Ingarden, and E. Borowiecka, and the hierarchy and division of values has been outlined by M. Scheler. Such an analysis of values can provide a useful aid to the teacher's own reflections. The 25 postgraduate students interviewed at Ignatianum express their opinions on the issue of values and their role in pedagogical and educational practice. They point out the values important in their lives and in their hierarchy – their place, role and function in the program of so-called "upbringing in accordance with values".

Keywords: value, good, a hierarchy of values, the educational process, education, upbringing in accordance with values.